

**SOCIALTJÄNST- OCH
ARBETSMARKNADSFÖRVALTNINGEN**
AVD FÖR STADSÖVERGRIPANDE SOCIALA FRÅGOR

TJÄNSTEUTLÅTANDE
DNR 2.6-0161/2009
SAN 2009-06-16
SID 1 (7)
2009-05-13

Handläggare: Christina Höglom
Telefon: 508 25 606

Till
Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden

Barnperspektivet i missbruksarbetet

Svar på skrivelse från Karin Rågsjö (v), Stefan Nilsson (mp) och Abdo Goriya (s)
(1 bilaga)

Förslag till beslut

Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden godkänner tjänsteutlåtandet som svar på skrivelsen.

Dag Helin

Fredrik Jurdell

Sammanfattning

I detta tjänsteutlåtande redovisas vilka verksamheter inom staden som vänder sig specifikt till barn till missbrukare samt hur många barn och ungdomar de har nått under 2008. Vidare redovisas missbruksverksamheter i staden som uppmärksammar föräldraskapet. Förvaltningen anser inte att det bör utarbetas en särskild manual till stadsdelsförvaltningarna i syfte att garantera att barn i missbruksmiljöer uppmärksammas samt får den hjälp och det stöd de har behov av. Det är däremot viktigt att barnperspektivet ännu tydligare än idag betonas i stadens riktlinjer för olika verksamhetsområden och uppmärksammas i samband med riktlinjeutbildningar för personal vid stadsdelsförvaltningar och Enheten för hemlösa. Det är också angeläget att förskola, skola, socialtjänst och frivilligsektorn kontinuerligt samverkar så att barn och ungdomar som behöver stöd får rätt insatser och att den interna samverkan mellan olika verksamhetsområden inom stadsdelsförvaltningarna fungerar. Barnperspektivet och föräldraskapet behöver uppmärksammas inom stadens HVB och andra verksamheter som vårdar och behandlar personer med missbruksproblematik.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av staben vid socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens avdelning för stadsövergripande sociala frågor i samarbete med kansliavdelningen.

Bakgrund

Karin Rågsjö (v), Stefan Nilsson (mp) och Abdo Goriya (s) har i skrivelse begärt att förvaltningen redogör för vilka verksamheter inom staden som vänder sig specifikt till barn till missbrukare samt hur många barn och ungdomar de har nått under 2008.

De önskar ge förvaltningen i uppdrag att undersöka möjligheterna att ta fram en manual till stadsdelsförvaltningarna för att de inom sina verksamheter ska kunna garantera att barn i missbruksmiljöer ska uppmärksammas samt får den hjälp och det stöd de har behov av.

De vill också ge förvaltningen i uppdrag att återkomma med en redogörelse för vilka missbruksverksamheter i staden som uppmärksammar föräldraskapet. Skrivelsen bilägges.

Förvaltningens redogörelse

Förvaltningen anser att skrivelsen tar upp en mycket angelägen fråga. Ett missbruk påverkar inte enbart den enskilde missbrukaren utan i mycket hög grad missbrukarens familj och andra närstående. Särskilt utsatta är barn till missbrukare. Frågan om ökat stöd för barn och unga med missbrukande föräldrar har bl.a. behandlats i socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden 2009-09-19, Dnr 1.6-0125/2009.

Barngruppsverksamhet

Barn till föräldrar med psykisk ohälsa, barn till föräldrar med missbruksproblem samt barn i familjer där våld och övergrepp mellan vuxna förekommer lever alla i en utsatt situation. Graden av utsatthet kan givetvis variera. Känslor av skuld, skam, obegriplighet, oförutsägbarhet och ett allt för stort ansvarstagande är något som barn från samtliga grupper kan beskriva.

Man kan konstatera att när det gäller stödgruppsverksamhet så är graden av igenkännande mycket viktig och avlastande för barnen. Det är också viktigt att veta den primära orsaken till varför man träffas i grupp. Det är värdefullt att få tala om sin situation och förstå att man inte är ensam. Det är viktigt att slå fast att gruppstöd aldrig kan ersätta terapeutisk hjälp eller akuta krissamtal, vilket en del barn i första hand är i behov av. Ett barns behov av skydd kan inte ersättas med stöd i gruppform. Socialtjänstens ansvar att göra en individuell bedömning av vad barnet behöver kvarstår oförändrad.

Ersta Vändpunkten, inom Ersta Diakoni var först i Sverige med att erbjuda stödgrupper. Ersta Vändpunkten startade sitt arbete 1989 utifrån Minnesotamodellens 12-stegs program. Med inriktning på barn till föräldrar med missbruksproblem omarbetade Ersta Vändpunkten amerikanska program till svenska förhållanden och har gjort en pionjärinsats då det gäller metodutveckling och utbildning av ledare. Rädda Barnen skall även nämnas då det gäller metodutveckling och utbildning.

Ersta Vändpunkten tog under 2008 emot 36 barn samt 43 tonåringar. Förutom barn och tonåringar tog man emot 48 unga vuxna (17-25 år), 40 föräldrar samt 45 vuxna. Ersta Vändpunkten arbetar utifrån ett uttalat anhörigperspektiv. Viktigt att notera är att Ersta inte har någon geografisk begränsning till Stockholms stad. De flesta stadsdelsförvaltningar som inte har någon egen gruppverksamhet att erbjuda uppger att man hänvisar till Ersta Vändpunkten. Verksamheten är mycket etablerad och känd och de flesta deltagarna kommer till verksamheten genom eget initiativ. Under 2008 erhöll Ersta Vändpunkten genom Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämndens organisations- och föreningsutskott verksamhetsbidrag med 1 666 000 kronor, för 2009 var motsvarande summa 1 591 000 kronor.

Under 2008 hade stadsdelsförvaltningarna Hägersten- Liljeholmen (verksamheten Vågen), Spånga- Tensta (Solrosen), Hässelby- Vällingby i samarbete med Bromma (Kraftkällan) och Farsta i samarbete med Kyrkan (Humlan) erbjudit sammanlagt 29 barn och tonåringar plats i stödgrupp.

Vid Maria Ungdomsenhet finns Tonårsprogrammet som vänder sig till ungdomar mellan 14 och 20 år som har växt upp i en familj där det finns/har funnits ett kemiskt beroende. Tonåringen kan också själv ha ett eget riskförhållande till alkohol eller narkotika. Programmet har funnits i c:a 15 år. Målsättningen är att förmedla ny och positiv kunskap som ger tonåringen en möjlighet att bryta ett invariant ohälsosamt mönster och möjlighet att göra bra val i livet. Gruppen träffas vid 10 tillfällen och ungdomarna erbjuds också minst ett enskilt samtal med någon av gruppledarna. Om så behövs hänvisar gruppledarna ungdomen till vidare hjälp utifrån den enskildes behov. Programmet erbjuds stadsdelsförvaltningar i Stockholm och avtalskommuner. Under 2008 deltog 16 tonåringar i programmet.

Projekt Centrum för Gruppstöd

Projektet Centrum för Gruppstöd pågår sedan hösten 2006 och drivs av socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen med medel från länsstyrelsen. Projektet syftar till att arbeta fram en organisation för staden som innebär att gruppstöd erbjuds till barn och ungdomar i Stockholms samtliga stadsdelsförvaltningar. Vidare arbetar projektet med att utöka samarbetet med frivilligsektorn för att öka möjligheterna för utsatta barn och ungdomar

att få stöd. Fokus är på barn till föräldrar som drabbats av psykisk ohälsa, barn till föräldrar med beroendeproblematik samt barn som levt med våld.

Projektet har kartlagt tillgången på utbildade gruppledare inom respektive stadsdelsförvaltning och har kunnat konstatera att det generellt finns många välutbildade gruppledare. Där brister uppmärksamhets har projektet erbjudit möjligheter till utbildningsinsatser.

Erfarenheter från projektet visar att det är angeläget att avsätta resurser så att gruppstöd finns i den ordinarie verksamheten på stadsdelsförvaltningarna för barn till missbrukande föräldrar liksom barn till föräldrar med psykisk ohälsa och barn som levt med våld. Det tar tid att etablera verksamheten och för att kunna marknadsföra att det finns grupper för barn och ungdomar måste verksamheten finnas kvar över tid så att personal som träffar barn och ungdomar som kan vara i behov av detta stöd kan lita på att det finns grupper att hänvisa till. Det är också av vikt att det finns lokal verksamhet. Alla barn och ungdomar har inte vana att resa själva i staden och kan kanske inte heller få sällskap av en förälder för att resa till verksamhet belägen i en annan del av staden, långt från hemmet.

Gruppstöd kan idag ges både som ett bistånd men det är också möjligt att själv söka detta stöd.

Ett delprojekt med syfte att utveckla en användarvänlig metod för effektutvärdering av stödgruppsverksamhet har påbörjats under våren -09. Utvärderingsprojektet har initierats av Centrum för Gruppstöd och finansieras av Preventionscentrum och omfattar alla stödgruppsverksamheter i staden, både kommunala och frivilligverksamheter. Projektet bygger på erfarenheter från Regionförbundet i Uppsala, där en utvärderingsmodell har utvecklats och prövats med positiva resultat både vad gäller modellens användbarhet och barnens och ungdomarnas psykiska välbefinnande efter gruppdeltagandet.

Verksamheter inom missbruksområdet som betonar föräldraskapet

Att uppmärksamma föräldraskapet, oavsett om det finns missbruks-, psykisk, relations- eller annan problematik hos den vuxna är en mycket angelägen uppgift för socialtjänsten. Föräldraskapet kan uppmärksammas på olika sätt, i individuella samtalskontakter, i familje- och nätverksarbete samt i olika typer av behandlingsprogram i förvaltningarnas egen regi eller i upphandlad verksamhet.

Som goda exempel från stadsdelsförvaltningarna kan nämnas de grupper för föräldrar med missbruksproblem som drivs vid ALL- teamet, Spånga- Tenstas missbruksenhet samt Kvinnoverksamheten vid Enske- Årsta - Vantör stadsdelsförvaltning, ett öppenvårdsprogram för kvinnor som utgår från kvinnors specifika behov och där

samverkan med stadsdelsförvaltningens barn och ungdomsenhet är en av utgångspunkterna. Kvinnoverksamhetens fortsatta existens är dock oviss.

Sammantaget kan man säga att en strukturerad samverkan mellan stadsdelsförvaltningarnas vuxen-/ missbruksenheter och barn- och familje-/ungdomsenheter är oerhört betydelsefull för att såväl barnperspektivet som föräldraskapet och missbrukssituationen ska uppmärksammas på ett bra sätt. Det är också viktigt att barnperspektivet och föräldraskapet uppmärksammas inom stadens HVB och andra verksamheter som vårdar och behandlar personer med missbruksproblematik.

Oktoberkartläggningen

Vartannat år i oktober genomförs en kartläggning av socialtjänstens kontakter med vuxna personer 20 år och äldre med missbruksproblem. Dessa kartläggningar har genomförts sedan mitten av 1990-talet med i stort sett samma frågeställningar. I 2008 års kartläggning ställdes för första gången frågan om personerna har barn under 18 år och om de bor heltid eller deltid tillsammans med barn. Svaren visade att det förekom att socialtjänsten inte kände till om personen har barn och inte heller om personen bodde tillsammans med barn. Svaren har uppmärksamats och diskuterats med stadsdelsförvaltningarnas vuxen-/ missbrukschefer och vid den stadsdelsförvaltning som hade angett flest antal personer som man inte hade kännedom om ifall de hade barn eller inte har resultatet analyserats vidare inom förvaltningen.

Systematisk dokumentation – ASI

ASI (Addiction Severity Index) är en strukturerad intervju som innehåller frågor som är relevanta för klienters missbruksproblem. Intervjun täcker förutom alkohol- och narkotikamissbruk även andra livsområden som arbete, fysisk och psykisk hälsa, kriminalitet och socialt umgänge. ASI-intervjuerna används inom socialtjänsten, hälso- och sjukvården och kriminalvården. I intervjun finns frågor om familj och barn. ASI-intervjun ska ingå som en del vid utredning av vuxna med missbruksproblematik och dokumenteras i det databaserade ASI-net, som är kopplat till Paraplysystemet. ASI är implementerat i stadens missbrukarvård och används vid samtliga stadsdelsförvaltningar och socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens Enhet för hemlösa. När ASI används systematiskt erhålls god kunskap om klients familjesituation inklusive förekomst av barn.

Barnperspektiv i stadens riktlinjer

I samtliga riktlinjer som tagits fram som stöd för handläggning inom socialtjänstens olika verksamhetsområden och som antagits av kommunstyrelsen finns barnperspektivet med som en utgångspunkt för arbetet. I riktlinjerna för insatser till vuxna missbrukare (KS 2002-11-13, uppdaterade 2005-06-22) anges att socialtjänsten ska erbjuda hjälp till anhöriga till personer med missbruksproblem och att barnen utgör en särskilt utsatt grupp

vars behov det är speciellt angeläget att uppmärksamma. Vidare betonas att det är viktigt att anhöriga erbjuds hjälp oavsett om den anhörige med missbruksproblem själv genomgår missbruksbehandling eller inte. Därutöver anges att socialtjänsten har ansvar för att aktivt stödja och stimulera kontakten mellan placerade barn och deras föräldrar, vilket innebär att det är angeläget att barn som är placerade i familjehem ges möjlighet till regelbundet umgänge med sina föräldrar. Utgångspunkten är att umgänget ska ske utifrån barnets behov, vilket förutsätter nära samarbete mellan stadsdelsförvaltningens missbruks-/vuxenenhet och den handläggare som ansvarar för barnet i familjehemmet. För missbrukare med umgängerätt ska socialtjänsten bistå med lämpliga insatser så att sådant umgänge kan ske under för barnet betryggande former.

Förvaltningens synpunkter

Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen anser att det är oerhört viktigt att uppmärksamma situationen för barn som lever i utsatta miljöer, oavsett om det beror på missbruk, psykisk ohälsa, kriminalitet, våld eller annat. Förvaltningen bedömer att det på det hela taget görs en hel del för att uppmärksamma barnens situation men menar att det är ett område som ständigt måste uppmärksammas och där det alltid finns utvecklingsmöjligheter och behov. I dagsläget finns barngruppsverksamhet vid några stadsdelsförvaltningar och Ersta Vändpunkten. Barnperspektivet betonas i stadens riktlinjer och olika seminarier och utbildningar som uppmärksammar barns utsatthet genomförs regelbundet, nyligen har seminarier genomförts inom ramen för projekten Centrum för gruppstöd och Samverkan kring kvinnor på häkte och anstalt. Vid stadsdelsförvaltningarna finns exempel på verksamheter som betonar föräldraskapet, men förvaltningar bedömer att detta är ett område som behöver utvecklas ytterligare. Det är inte minst viktigt att barnperspektivet och föräldraskapet uppmärksammas inom stadens HVB och andra verksamheter som vårdar och behandlar personer med missbruksproblematik.

I skrivelsen föreslås att socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen ska undersöka möjligheten att utarbeta en särskild manual till stadsdelsförvaltningarna för att de inom sina verksamheter ska kunna garantera att barn i missbruksmiljöer uppmärksammas samt får den hjälp och det stöd de har behov av. Detta är ett sätt att uppmärksamma en angelägen fråga, men förvaltningen bedömer att det ger större effekt att i samband med uppdateringar av stadens riktlinjer inom såväl individ- och familjeomsorgens område som inom socialpsykiatri och omsorgen om funktionsnedsatta ytterligare framhålla vikten av att uppmärksamma barnens situation och att betona detta i samband med riktlinjeutbildningar för socialtjänstens personal. Riktlinjerna är fastställda av Kommunstyrelsen och det är förvaltningens erfarenhet att dokumenten är väl kända och används inom stadens berörda verksamheter. Förvaltningen anser också att det är angeläget att förskola, skola, socialtjänst och frivilligsektorn kontinuerligt

samverkar för att utveckla sin kompetens och sitt barnperspektiv så att barn och ungdomar som behöver stöd får rätt insatser och att intern samverkan mellan olika verksamhetsområden inom stadsdelsförvaltningarna fungerar.

Bilaga

Barnperspektivet i missbruksarbetet. Skrivelse från Karin Rågsjö (v), Stefan Nilsson (mp) och Abdo Goriya (s)